

Мср Ружица Кијевчанин, асистент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0001-7546-0413

Прегледни научни рад
УДК: 342.721
DOI: 10.46793/7623-143-0.217К

ПРАВО ПРИВАТНОСТИ - НЕКА ПИТАЊА*

Резиме

Право приватности је основно људско право које са осталим фундаменталним људским правима и слободама гарантује достојанствен и слободан живот човека. Уживање и заштита овог права јесте полазна тачка свих цивилизацијских борби човека за његов положај у друштвеној заједници. Савремено доба је донело знатно новина, бенефита, али и опасности за човека, а то посебно због развоја технолошко-комуникационих средстава и њихових свакодневних употреба. Права и слободе човека се често повређују путем (нових) медија, који су, са друге стране, основно средство за остваривање демократије и гарант уживања зајемчених људских права. Слобода изражавања на којој почивају медији неретко је у сукобу са правом приватности које је еволуирало и добило нове границе простирања. Управо те границе ће аутор покушати да сагледа кроз анализу најзначајнијих нормативних аката којима се ово право јемчи, а задржавајући се на одредбе Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, као и установљене међународне стандарде Европског суда за људска права. Правилно разумевање садржине права приватности јесте прва мера заштите од угрожавања овог виталног права сваког човека.

Кључне речи: право приватности, слобода изражавања, демократија, медији, Европски суд за људска права.

1. Увод

Право приватности је фундаментално људско право, које је нарочито постало интересантно за анализу у стручним круговима последњих деценија, са појавом нових технолошких изазова. Дигитално доба и могућности које је

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

интернет са собом донео разбуктали су питање које тиња од настанка цивилизације, а то су људска права. Људска права су вечито отворена тема, подобна за истраживање и иновирање, с обзиром на брзину промена услова живота и околности. Право приватности је у информационој ери добило нове модалитете и превазишло је традиционалну дефиницију која је под окриље овог права сублимирала право на приватност дома, тајност писама, неповредивост ствари. Коришћење информационих технологија данас подразумева базе података о корисницима, те честе и многобројне злоупотребе истих. Право приватности се најчешће доводи у везу са слободом изражавања, па у сфери медија постоји оштрица по којој се опрезно корача како би се очувало уживање обе темељне вредности слободног човека и демократског друштва. Реч је о комплексном праву које је применљиво на различите ситуације које се не би могле подвести под нека друга права, па је у његовом разумевању од изузетног значаја тумачење праксе и правних стандарда које је изнедрио Европски суд за људска права, примењујући Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода. Јасно одређивање граница простирања права приватности умањује могућност његове повреде и недозвољених ограничења. О томе говори и Салов (*Salove*), један од најпознатијих теоретичара који се баве правом на приватност. Он истиче да приватност не смемо доживљавати само као приватно добро, већ као вредност од општег друштвеног значаја, како бисмо предупредили различита ограничавања приватне сфере зарад јавне безбедности, интереса колектива и других вредности које су природно изнад потреба индивидуе.¹

Право на приватност је загарантовано бројним међународним актима, попут: 1) Универзална Декларација о људским правима, чл. 12: “Нико не сме бити изложен произвољном мешању у његову приватност, породицу дом или преписку, нити нападима на част или углед. Свако има право на заштиту закона против оваквог мешања или напада.”²; 2) Међународни пакт о грађанским и политичким правима, чл. 17: „Нико не може бити предмет самовољних или незаконитих мешања у његов приватни живот, његову породицу, у његов стан или његову преписку, нити незаконитих повреда нанесених његовој части или његовом угледу.“³ 3) Конвенција о правима

¹ Solove, D., *A Taxonomy of Privacy*, University of Pennsylvania, Law Review, no. 3/2006, pp. 477–560

² Универзална Декларација о људским правима, <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/medjunarodna-dokumenta/UJEDINJENE-NACIJE/Univerzalnadeklaracijacir.pdf>

³ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, <https://www.poverenik.rs/sr/%D0%BC%D0%B5%D1%92%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B86/ujedinjene-nacije/3437-%D0%BC%D0%B5%D1%92%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D0%B0%D0%BA%D1%82-%D0%BE-%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%92%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%BC-%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%>

детета Уједињених нација, чл. 16: „Ниједно дете неће бити изложено произвољном или незаконитом мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити незаконитим нападима на његову част и углед”⁴; 4) Повеља Европске уније о основним правима, чл. 7: „Свако има право на поштовање приватног и породичног живота, дома и комуникације.”⁵, односно чл. 8 којим се јемчи заштита података о личности, итд. Наша пажња у овом научном реферату биће посвећена Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода и њеном чл. 8, који јемчи право приватности, као и услове у којима се може ограничити, на следећи начин: “1. Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке. 2. Јавне власти неће се мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других.”⁶

Правна регулатива права приватности у Републици Србији одређена је на посредан начин уставним и законским актима. Устав Републике Србије⁷ не дефинише појам право на приватност изричито, већ неколико чланова јемчи права којима се штити приватност личности. Тако се у чл. 23 Устава гарантује неприкосновеност људског достојанства, уз обавезу свих да га поштују и штите, као и право на слободан развој личности. Устав чл. 25 гарантује неповредивост физичког и психичког интегритета, док чл.а 40, 41 и 42 гарантује неповредивост стана, тајност писама и других средстава комуницирања, односно заштиту података о личности. Право приватности се регулише и законским актима. Нарочити значај има Закон о заштити података о личности, којим се приватност личности штити од опасности које нам је донео развој технологије. Но, приватност личности се може угрозити на различите начине, па бројни закони јемче заштиту овог права у свом домену. Породични закон⁸ (чл. 2 се породици гарантује посебна заштита државе, као и да свако има право на поштовање свог породичног живота), Кривични

D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8%D0%BC-%D0%BF%D1%80%
D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%B0.html

⁴ Конвенција о правима детета Уједињених нација, <https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>

⁵ Повеља Европске уније о основним правима, https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Povelja%20Evropske%20unije%20o%20osnovnim%20pravima.pdf

⁶ Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_srp

⁷ Устав Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021

⁸ Породични закон, Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011- др. закон и 6/2015

законик⁹ (глава XVII је посвећена кривичним делима против части и угледа, чл. 38-41 који се односе на кривична дела учињена путем штампе или других средстава јавног информисања, глава XXVII регулише кривична дела против безбедности рачунарских података, итд.), Закон о заштити потрошача¹⁰, закони из медијске области (Закон о јавном информисању и медијима¹¹, Закон о електронским медијима¹², Закон о оглашавању¹³, итд.).

2. Тумачење чл. 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода

Пре него што приступимо анализи неких случајева из праксе ЕСЉП чији су предмети били заштита права приватности, протумачићемо значење чл. 8 Европске конвенције, односно његов досег примене на ситуације из живота.

Првим ставом се свакоме гарантује право на поштовање приватног и породичног живота, дома и преписке, док се другим ставом одређују услови под којим је дозвољено ово право ограничити. Европска конвенција не прецизира појам приватан живот, већ Суд од случаја до случаја утврђује шта се под њим може подвести. Гранични округ је еластичан, јер је динамику животног циклуса посебно узбуркао технолошки развој. Досадашња пракса Суда под приватним животом је сублимирала три групе питања: 1) питања којима се делује на физички, психички и морални интегритет појединца, каква су: питања која се тичу жртва насиља; репродуктивна права, нпр. забрана абортуса; присилно лечење и обавезни медицински поступци; душевне болести; здравствена заштита и лечење; питања која се тичу окончања живота; питања инвалидитета; питања која се тичу сахрана и преминулих особа; питања животне средине; сексуална оријентација и сексуалан живот; 2) питања која се односе на области: право на сопствене слике и фотографије и објављивање фотографија, слика и чланака; заштита угледа појединца и клевета; заштита података; право на приступ личним информацијама; информације о здрављу; прикупљање датотека или података од стране сигурносних служби или других државних органа; полицијски надзор; полицијска овлашћења за претрес и заустављање; кућне посете, претреси и одузимање; однос адвокат-клијент; приватност током боравка у притвору или затвору; 3) питања која се односе на идентитет и аутономију личности, и у њих спадају: право на лични развој и аутономију; право на откривање властитог порекла; правни однос између родитеља и деце; верска и филозофска уверења;

⁹ Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

¹⁰ Закон о заштити потрошача, Сл. гласник РС, бр. 88/2021

¹¹ Закон о јавном информисању и медијима, Сл. гласник РС, бр. 92/2023

¹² Закон о електронским медијима, Сл. гласник РС, бр. 92/2023

¹³ Закон о оглашавању, Сл. гласник РС, бр. 6/2016 и 52/2019- др. закон

право на жељени изглед; право на име и лична документа; родни идентитет; право на етнички идентитет; апатриди, држављанство и пребивалиште; одлуке о депортацији и протеривању; брачни и родитељски статус.¹⁴

Породичан живот не подразумева само односе настале у браку, већ и односе који одговарају одређеним критеријумима, какви су трајање везе између две особе, да ли постоји заједница живота, да ли имају децу, итд. Такође, под породичним животом се не подразумевају само односи између родитеља и деце, него и деце и баба и деда; између браће и сестара; између ујака, стричева, течи са сестрићима, сестричинама и братанцима и братаницама; односи родитеља и деце рођени у другим везама; усвојилац и хранилац и деца.¹⁵

Дом се одређује „као место где је неко лице стално настањено и са којим то лице има довољну и сталну повезаност.“¹⁶ Пракса Суда је под појмом дом подвела: кабине и бунгалове; викендице и друге куће за одмор; пословне просторије када су оне истовремено и стамбене; седиште привредног друштва и филијале; канцеларија универзитетског професора, итд.¹⁷ Закључујемо да подносилац представке не мора бити титулар својинског права.

Преписка подразумева писма, приватне или професионалне природе, чак и када је прималац или пошиљалац затвореник; телефонске разговоре између чланова породице и њихове преписке; мејлови као и информације које су проистекле из праћења коришћења интернета; „пресретнуте“ информације које потичу из пословних просторија или пословних активности; податке који су добијени током претраге адвокатске канцеларије, итд.¹⁸

Други став чл. 8 Европске конвенције одређује ситуације у којима је ограничење права приватности легитимно и оно се има посебно ценити у свакој ситуацији. Терет доказивања мешања у право на приватност је на подносиоцу представке. Уколико је дошло до мешања у право на приватност, Суд може проверити да ли је то мешање било оправдано. Он ће то учинити применом тзв. троделног теста, који се састоји из три питања: 1) да ли је ограничење било прописано законом, тј. да ли је предвиђено унутрашњим правом државе уговорнице; 2) да ли је мешање вршено ради остварења легитимног циља; 3) да ли је ограничење било неопходно у демократском друштву. Сва три одговора морају бити позитивна како би право приватности било неповређено.

¹⁴ Тубић, Б., Торман, А., *Ограничење члана 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода за време ванредног стања*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2023., стр. 415-441

¹⁵ Исто.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто.

¹⁸ Исто.

3. Кратак осврт на праксу Европског суда за људска права

Заштита права приватности је подигнута на виши ниво праксом Европског суда за људска права, који тумачи појединачно сваки случај, прилагођавају новонастале животне ситуације правилима која су настала пре пар деценија и која нису изричито предвидела сваки потенцијални облик угрожавања приватности. Међународним актима је зајемчено право приватности у општој, основној форми, која представља суштину под коју се може подвести сваки вид и начин нелегалног ограничења права приватности, нарочито они које су савремено доба и технолошки напредак са собом донели. Одлукама Европског суда за људска права установљавају се стандарди који су примењиви на будуће сличне предмете, па су они изузетан допринос разумевању граница простирања права приватности и начина његове заштите. У наставку ћемо се осврнути на неке случајеве у којима је суд заузео ставове који су прерасли у носеће стандарде заштите права приватности.

Случај *Lingens против Аустрије*¹⁹. Аустријски новинар *Lingens* је, након парламентарних избора, у октобру месецу 1975. године објавио два чланка у којима је критиковао тадашњег савезног канцелара Аустрије, *Bruno Krajskog (Bruno Kreisky)*, који је победио на изборима. Критика се односила на политички потез канцелара, који је најавио коалицију са партијом на чијем челу је било лице са нацистичком прошлошћу, али и на канцеларову намеру да политички одржи бивше нацисте. У чланцима се канцеларово понашање описала као „неморално“, „недостојанствено“, као „опортунизам најгоре врсте“, па је Канцелар је поднео тужбу. Аустријски судови су, поступајући по тужби, закључили да су овакви наводи увредљиви и да се новинар има новчано казнити. Незадовољан одлуком домаћих судова, новинар је поступак наставио пред ЕСЉП. Аустријска влада је пред Европским судом навела да је осуђујућа пресуда изречена подносиоцу представке са циљем заштите угледа канцелара. Решавајући предмет, Европски суд је успоставио стандард да политичари (и јавне личности) морају имати већи степен толеранције на критике којима су у медијима изложени, посебно због значаја чувања слободе медија, који су основно средство информисања јавности које утиче на формирање ставова грађана о политичким изборима и актерима, а тиме и стварању демократског друштва. У ст. 42 пресуде Суд образлаже: „Границе прихватљиве критике, сходно томе, шире су када је у питању политичар као такав него што је то случај са обичним грађанима. За разлику од ових других, политичар неминовно и свесно излаже сваку своју реч и поступак пажљивој анализи и новинара и шире јавности, па самим тим мора да покаже и већи степен толеранције.“

¹⁹ *Lingens против Аустрије*, 8. јул 1986., наведено према: *Вучавска-Siniarska, D., Заштита права на слободу изражавања по Европској конвенцији о људским правима*, Савет Европе, 2019, стр. 62

Овакав став Суда не искључује заштиту угледа политичара, већ је резултат преваге интереса јавности да се отворено и слободно отворе политичка питања и расправа о њима у односу на интерес појединца. Још један важан елемент који је Суд узео у обзир јесте да су новински чланци и контекст спорних критика имали политички карактер. Суд је пресуду образложио и ст. 44: „Као што је влада истакла, оспорени чланци су у то време већ били широко доступни, тако да иако изречена казна није, строго узевши, спречила аутора да се изрази, ипак је представљала један вид цензуре, која би га вероватно одговорио од сличних критика убудуће ... У контексту политичке расправе, таква казна ће вероватно одвратити новинаре од њиховог доприноса јавној расправи о питањима која утичу на живот заједнице. На исти начин, оваква санкција ће вероватно спутавати штампу

у вршењу њеног задатка даваоца информација и јавног контролора.“ Суд је, такође, запазио да мишљење подносиоца представке о канцелару израз личног мишљења новинара и да спада у вредносни суд, а не чињенички израз. Вредносни судови нису подложни доказивањима и они су резултат слободног изражавања мишљења, а у овом случају наведене чињенице на којима је заснован вредносни суд новинара нису оспораване од стране капцелара, што показује да је *Lingens* поступио „у доброј мери“.²⁰ Овакав међународни стандард којим је Суд направио разлику између чињеница и мишљења, разликујући их по томе што се постојање чињеница може се доказати, док се истинитост вредносних судова не може доказати, примењен је у бројним пресудама и изузетног је доприноса за очување слободе изражавања. Суд је заузео став да поступање „у доброј мери“ оставља медијима „простор за грешку“, чак и ако се докаже да су спорне чињенице неистините. На овај начин се новинари, односно медији бране од одговорности, јер се уважава њихов труд да информишу аудиторијум о питањима о јавног интереса и да се истинитост спорних информација провери. Поред поступање „у доброј мери“, од новинара се очекује и поступање уз дужну пажњу, односно професионалан приступ, који подразумева истинито, потпуно и благовремено извештавање. Судови треба увек да провере колико је труда и пажње уложио новинар приликом сакупљања материјала, да ли је извршио провере извора информисања, да ли је имао намеру да оклевета или је заиста веровао у информације које је поделио са јавношћу. Овом пресудом суд је слободу изражавања изражену путем медија, а загарантовану чл. 10 Европске конвенције ставио испред права приватности јавног функционера, ценећи да је то неопходно да би се очувале демократске вредности друштва.

Сем политичара, нижи ниво заштите права приватности, у смислу увреда или клевета путем медија, Суд је пружио и високим функционерима (председник, министри, посланици, итд.) и државним службеницима, односно

²⁰ Исто.

свим запосленим у државном сектору. У предмету *Castells против Шпаније*²¹ Суд је заузео став: „Границе дозвољеног критиковања шире су када је у питању влада него када је у питању приватно лице или чак и политичар. У демократском друштву радње или пропусти владе морају бити предмет детаљног испитивања не само законодавних и судских власти, већ и штампе и јавног мњења. Осим тога, због доминантне позиције коју заузима, неопходно је да влада покаже уздржаност у прибегавању кривичном поступку, нарочито када на располагању има друга средства да одговори на неоправдане нападе и критике својих противника или медија.“ Још један пример у ком је Суд оценио да постоји превага интереса заштите права на слободно изражавање у односу на заштиту државних службеника, односно представника судске власти од клевета јесте случај *The Sunday Times против Уједињеног Краљевства*.²² Суд је у ставу 65 заузео став: „Опште призната чињеница да судови не могу да раде у вакууму. Иако су они места где се решавају спорови, то не значи да не може постојати претходна расправа о споровима и негде друго, било у специјализованим листовима, општој штампи или у јавности уопште. Надаље, иако мас-медији не смеју да прекораче границе наметнуте у интересу правилног спровођења правде, на њима је да саопштавају информације и идеје о питањима која се нађу пред судом, баш као и у другим областима од јавног интереса. Не само да медији имају задатак да саопштавају такве информације и идеје: јавност има право и да их прима.“ У овом случају је реч о дугогодишњој борби родитеља који су конзумирали седатив „талидомид“, услед чега су им деца рођена са озбиљним деформитетима са привредним друштвом *Distillers Company Ltd*, које је продавало несрећне седативе. Родитељи су тужили продавца, тражећи му одштету. Случај и ток поступка пред судом су пратили медији, међу којима и новински лист „*The Sunday Times*“ који је негативно коментарисао досуђени новчани износ које је друштво било у обавези да исплати жртвама, односно добротворном фонду чије оснивање су договориле странке, и чија средства би се користила за потребе деце са деформитетом. На захтев привредног друштва, јавни тужилац затражио је од суда да изда забрану против листа, тврдећи да би објављивање најављеног чланка представљало опструкцију правде.²³ Суд је поступио по захтеву тужиоца, те је забранио „*The Sunday Times*“ да објављује информације о овом случају. Но, Европски суд за људска права је оценио да је у конкретном случају медиј извештавао о питањима које је неспорно од јавног интереса, те да судска забрана издата против листа „не одговара друштвеној потреби која је у довољној мери горућа да превагне над јавним интересом слободе изражавања у смислу Конвенције.“²⁴

²¹ *Castells против Шпаније*, 23. април 1992, ст. 46, наведено према: *исто*, стр. 37

²² *Исто*.

²³ *Исто*.

²⁴ *Castells против Шпаније*, 23. април 1992, ст. 67

Европски суд за људска права је заузео став и о природи изражавања мишљења, па је у бројним пресудама²⁵ истакао: „информације или идеје које се повољно примају или се сматрају неувредљивима или нечим што не изазива реакције, већ и оне које вређају, шокирају или узнемирују, такви су захтеви плурализма, толеранције и широкоумности без којих нема демократског друштва.” Такође, употреба фраза, строгог, критичког стила изражавања не претпоставља постојање увредљивог карактера изречених мисли, већ се обим заштите цени у односу на контекст и сврху критике.

Право приватности се често угрожава и објављивањем личних фотографија, па је у тој сфери један од најинтересантнијих случајева у пракси Европског суда случај *Von Hannover против Немачке* (бр. 2)²⁶. ЕСЉП признаје право сваког лица на заштиту сопствене слике, наглашавајући да слика једног лица представља један од главних атрибута његове личности, јер одражава јединствене карактеристике тог лица и разликује то лице од других лица. Право на заштиту сопствене слике тако је једна од суштинских компоненти личног развоја и углавном подразумева право појединца да контролише употребу те слике, укључујући право да не дозволи да се она објави (ст. 96).

Приликом одмеравања да ли је дошло до повреде приватности, Европски суд је установио стандард провере претходног понашања лица (физичког или правног²⁷) чија је приватност потенцијално угрожена. У предмету *Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) против Француске*²⁸, ЕСЉП установио да су признања самог певача, која је он дао у јавности, умањила степен заштите његовог приватног живота на који је имао право, јер су у време када су спорне фотографије објављене оне представљале одавно познату вест. У мери у којој је новинар подносилац представке репродуковао, без искривљавања, део информација које су биле у слободној циркулацији и које је сам певач изнео у јавност, нарочито у својој аутобиографији, о својој имовини и о начину на који троши свој новац, ЕСЉП је сматрао да певач више не може имати „легитимно очекивање“ да ће његов приватни живот бити делотворно заштићен.²⁹ Суд је, такође, напоменуо да сарадња лица чија је потреба заштите права приватности цењена са медијима, не сме предодредити садржину судских одлука којима би

²⁵ *Handyside* против Уједињеног Краљевства, 7. децембар 1976, ст. 49; *Thorgeir Thorgeirson* против Исланда, 25. јун 1992; *Jersild* против Данске, 23. септембар 1994; *Goodwin* против Уједињеног Краљевства, 27. март 1996; *De Haes и Gijels* против Белгије, 24. фебруар 1997.

²⁶ *Von Hannover* против Немачке (No. 2), <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-109029%22%7D>

²⁷ Случај: *Kuliš и Rózycki* против Пољске, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-94644%22%7D>

²⁸ *Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS)* против Француске, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22002-1413%22%7D>

²⁹ *Водич за члан 10 Европске конвенције о људским правима - Слобода изражавања*, Савет Европе, Европски суд за људска права, 2020, стр. 33

се ускратила том лицу свака заштита од објављивања. У сваком појединачном случају, неопходно је ценити околности. На овај међународни стандард, надовезује се још један. Европски суд је истакао важност установљавања начина на који су прибављене информације, па тако разликује ситуацију када се објављују информацији до којих се могло доћи само задирањем у приватну сферу лица, његовим прогоном, узнемиравањем, односно ситуације у којима штампа жели да попуни своју сензационалистичку рубрику и повећа читаност, односно посећеност сајта. Друга ситуација јесте када објављивање материјала (информације, фотографије, видео записи, итд.) који је настао на јавном месту, па јавна личност не може заштитити своје право приватности, јер се претпоставља њена свест да је јавна личност и да ће њено понашање бити под будном присмотром јавности, да ће чак бити забележено камером.

Право приватности је посебно угрожено на интернету, као ванпросторној и ванвременској димензији. Кажемо да је ванпросторна димензија, јер обједињује људе на глобалном нивоу, рушећи језичке, културне, верске, традиционалне и све друге препреке, док ванвременску димензију темељимо на чињеници да једном објављен садржај остаје вечно забележен, па ако не у базама података, онда засигурно преузет у нечијој приватној архиви. Повреде права приватности на интернету су знатно учесталије од повреда које се учине путем штампаних медија. Овакво мишљење је изнео и Европски суд у неколико својим пресуда, међу којима су: *Delfi AS против Естоније, M.L. и W.W. против Немачке, Purcell и остали против Ирске; Jersild против Данске*, итд. Повреда права приватности је добила највеће обриси, јер је развој техничко-комуникационих апарата, комбинован са интернет мрежом, изнедрио несагледиве потенцијале праћења, надзора, прислушкивања, присвајања личних информација и друге облике задирања у приватност.

Закључујемо да је право приватности врло изазовно и сложено питање, које може бити предмет изучавања са различитих аспеката, но аутор се у раду осврнуо само на нека базична питања, која ће подробније и појединачно разрађивати у будућим истраживањима.

4. Закључак

Заштита права приватности кроз гаранцију међународних и националних аката, као и кроз стандарде установљене судском праксом Европског суда често није довољна и ефикасна. Дигитално доба и у последње време све актуелнија примена вештачке интелигенције задала су грађанима нерешиве ребусе које прескачући или насумично потврђујући заправо решавају, али не у њихову корист. Сваки корак/клик има значење и повлачи последице. Наше постојање на интернету подразумева фолдер у ком се налазе наши лични подаци, као сегмент приватности о ком ћемо другом приликом писати. Напредна технологија, са једне стране, и подаци корисника који представљају улазну карту за вожњу на апаратима кроз бројне тунеле технолошког

лабиринта, са друге стране, не могу се беспрекорно заштитити репресивним мерама, јер је право статична појава, која настоји да испрати животни циклус, чија динамика свакодневно недри нове изазове. Довољно је да постоји суштинска заштита права приватности, флексибилних оквира под коју ће судови подводити новонастале случајеве. Иако је таква заштита установљена, важно је да се она стално допуњује новим прописима и стандардима, али је и изузетно важно обратити пажњу на превентивне мере заштите. Ефикасност заштите права приватности се може значајно повећати кроз едукацију грађана. Како су нови медији простор у ком је право приватности најугроженије образовање треба проширити пре свега у области медија. Медијска писменост је појам који данас често можемо чути, а који подразумева процес оспособљавања грађана да користе технолошко-комуникациона средства на безбедан начин, да филтрирају пласирани садржај, одвајајући истините вести од дезинформација. Главни савезник демократије јесу слободни медији, односно тачне, благовремене и потпуне информације, док су њен највећи непријатељ управо лажне вести и дезинформације које стварају информацијски поремећај. Основна људска права и слободе се могу уживати и ефикасно штити само у уређеном друштву, утемељеном на демократским начелима и принципима правне државе. Едукација деце у најранијим узрастима и усавршавање одраслих треба постати императив савременог доба који ће засигурно дати позитивне резултате у борби против опасности којима је свакодневно изложена приватна сфера сваког од нас.

*Ružica Kijevčanin, LL.M., Assistant
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE RIGHT TO PRIVACY - SOME QUESTIONS

Summary

The right to privacy is a basic human right which, together with other fundamental human rights and freedoms, guarantees a dignified and free human life. The enjoyment and protection of this right is the starting point of all civilizational struggles of man for his position in the social community. The modern era has brought many novelties, benefits, but also dangers for man, especially due to the development of technological and communication tools and their daily use. Human rights and freedoms are often violated through (new) media, which, on the other hand, are a basic tool for the realization of democracy and a guarantor of the enjoyment of guaranteed human rights. The freedom of expression on which the

media rests is often in conflict with the right to privacy, which has evolved and gained new boundaries. It is these limits that the author will try to see through the analysis of the most important normative acts that guarantee this right, focusing on the provisions of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as well as the established international standards of the European Court of Human Rights. Correct understanding of the content of the right to privacy is the first measure of protection against the threat of this vital right of every human being.

Key words: *right to privacy, freedom of expression, democracy, media, European Court of Human Rights.*

Литература

- Bychawska-Siniarska, D., *Zaštita prava na slobodu izražavanja po Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima*, Savet Evrope, 2019.
- Solove, D., *A Taxonomy of Privacy*, University of Pennsylvania, Law Review, no. 3/2006.
- Тубић, Б., Тороман, А., *Ограничење члана 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода за време ванредног стања*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2023.
- Водич за члан 10 Европске конвенције о људским правима- Слобода изражавања*, Савет Европе, Европски суд за људска права, 2020.

Правни акти:

- Универзална Декларација о људским правима
Међународни пакт о грађанским и политичким правима
Конвенција о правима детета Уједињених нација
Повеља Европске уније о основним правима
Конвенција за заштиту људских права и основних слобода
Устав Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021
Породични закон, Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011- др. закон и 6/2015
Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019
Закон о заштити потрошача, Сл. гласник РС, бр. 88/2021
Закон о јавном информисању и медијима, Сл. гласник РС, бр. 92/2023
Закон о електронским медијима, Сл. гласник РС, бр. 92/2023
Закон о оглашавању, Сл. гласник РС, бр. 6/2016 и 52/2019- др. закон

Пресуде ЕСЉП:

- Lingens против Аустрије, 8. јул 1986.
Castells против Шпаније, 23. април 1992.
Handyside против Уједињеног Краљевства, 7. децембар 1976.

Зборник радова Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, књ. 1.
Крагујевац, 2024.

Thorgeir Thorgeirson против Исланда, 25. јун 1992.

Jersild против Данске, 23. септембар 1994.

Goodwin против Уједињеног Краљевства, 27. март 1996.

De Haes и Gijels против Белгије, 24. фебруар 1997.

Von Hannover против Немачке (No. 2)

Kuliś и Różycki против Пољске

Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) против Француске